

կամ թէ զօրէն նոմենտացոյն։ — Այլ զիրերաց գու հակարաշ
Գուեն 'ի գործ գուգել զընես. զի չեն ինձ կամք ամենեւին
ի խափանել զոլ ազա՛ն թէ իցես խեռ և ժիտ ըմբոստ.
Ձի 'նդ Տանայիս և ընդ աներրն Վիսելլայ գոյ ինչ խրտիր։
Ամենայնի է չափ կըշիռ. ե՛ն են, այո՛, ըստոյգ սահմանք,
Քան զօրս ուրեք անդրագոյն չմարթի 'երբեք կալ ուղղութեան.
Դարձ անդր ուստի ելի առնեմ. չիցէ արդ ոք իբրև զազան
Անձնահաճ, այլ գովեսցէ զանազանիցն հետեւելիս.
Եւ մաշեսցի նախանձարեկ յունել ըստինս գիրապարտ
Ալոյի օտարին. և ո՛չ արդեօք կըշռեսցէ զանձն
Ընդ ամբոխի մեծի տնանկացն, և ջանասցի գըլել զայլովք.
Որ սոյնգունակ փութասցի՝ ճոխագունին միշտ պատահէ.
Ջերդ մինչ սըմբակք զամենի ձիս պախուցաթափ ճեպեալ վարեն,
Եւ կառավար պընդի չձիոց կրնի՝ զիւրովքն գըլելոց.
Յընչաց քերեալ զյառաջադէմն՝ որ արշաւէն զոյգ ընդ յետինս.
Աստի ահա, զի գուն ուրեք մարթ է հնարել գըտանել՝
Որ ասասցէ երջանկաբաստ կեցեալ, և գոհ մեկնեսցի
ի վճարել պահուն կենաց, զոր օրինակ յազ հացակից.
Արդ շատ իցէ. զի մի գիջակըն նրիսպինեայ 'ի մատենից
Ձիս բանաբաղ համարիցիս, ոչ ևս այլ նոր յաւելից բան։

ՓԱՐԻՋՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱՀԱՆԴԵՍ

ԲԱՏՄԱՆ նշանաւոր օրը՝ արդէն հնացեալ և հեռաւոր յիշատակ
մ'ենզած է զարդիս։

Այն օրէ յետոյ Արիստան դաշտը հետզհետէ արագ արագ
կատարուելով՝ իւր բովանդակ պայծառութիւնն ստացած է այժմ,
կապտագոյնը կը տիրէ ամենուրեք աղիւսաց կարմրոյն հետ գու-
գեալ, որ Աշխարհահանդիսիս կապոյտ վերադիրն տուած է։

Ելքերտական լոյսն ամէն երեկոյ կանոնաւ որապէս կը լուսաւորէ
այսուհետև, գեղանի բայց և տարօրինակ քնագրոյժ մի տալով մասնաւորա-
պէս Ասիական և Աֆրիկոյ գեղօրէից և վրանսքնակացն, յորս մարթ է չըջել
մինչև 'ի մետասան ժամ երեկոյին այս կեղծալուսնի լուսովն, և թափառել
խոճթաց և եղէգնապատ բնակութեանց մէջ. որոց անապատացեալ երևոյթը
և բնակողաց տխուր նայուածքը՝ անդիմադրելի, թէպէտ անոյշ մեղամաղձիկ
խորհրդածութիւններ կ'ազդեն բեզ։

Ընենք մեր առաջին մուտքը յաշխարհահանդիսիս՝ քսան և երկու դրանց
գլխաւորէն որ 'ի Թրօքատէրօ։

Յաղթական կամար մ'է, ծաղկանց հովտի մը վրայ բարձրացեալ, Բուսոց և

տնկոց հանգիստորութիւնն է. որ վեց ամիս տեղութեամբ պիտի զարդարէ այս հանդէս ամէն եղանակի և աշխարհի տնկովք: Ծաղկադարմանութիւնն, ծառադարմանութիւնն, ջերմանոցաց բոյսը, պարտիզաց տունկը, պաղատու ծառք, կանաչիղէնք խումբ խումբ եղած կողովոց մէջ, աստ անդ թաւուտներ կազմած, ածուներու մէջ լայխուած բուսական հարստութիւնը կը կազմեն:

Ընթերցողն աւելցնէ երեակայութեամբ ելեքարական լուսոյ ողջեցութիւնն այս բուրաստանաց մէջ, զոր 'ի տունընջան կը նկարագրենք՝ աստ անդ քայլերնիս ուղեկով հետարքեր աչքով մը, և զգացած տպաւորութիւննիս առանց կարգի և պարզապէս քարտիսի վրայ հանելով:

Զորն անզգայապէս 'ի Սէնն կը խոնարհի: Ալմա կամրջէն (Pont de l'Alma) ալ ու ձախ՝ ճոխ և հազուապիտ բուսականութիւն մը կը տիրէ, որոյ դալարի կանաչութիւնն՝ կիւրպ կիւրպ արուեստակեալ սնձրեահոս ջրհաններով կոյտառանցած՝ կը մրցի ծաղկանց բիրազգի գունոց հետ: Տանց և սենեկաց զարդարանաց բոյսը՝ մօտ առ Հասարակածին և Ամերիկոյ հսկայ տնկոց, իւրաքանչիւր իրենց տեղն գրաւեր են:

Ամսոյս նշանաւոր ծաղիկն վարդն է: Կրկու հազար հինգ հարիւր տեսակը կը զարդարեն աստ Զուլիցերիոյ գիւղական տնակ մը, իսկ անդ անգլիական Bar մը, վերև մարիտանացի ճաշատուն մը. և կ'ընկերեն քեզ յոտս գաւրեանդին որոյ հակապատկերն է կարապաց կղզին և Ալիդր—Ատլանտիսն շոգեհատաց հանդիսարանն (panorama), որ գետային և ծովային հանգիսին միշտ վայրը կը գրաւէ:

Այլ աստանոր, յեզերս ջուրց, գեղանկար տեսիլս զօրաւոր մրցող մը կը գտնէ. այսմ 'ի ծաղիկ գանձող պաղատու ծառոց խումբն է: Կէս մղոնաչափ տարածութեան վրայ դեղձենեաց, խնձորենեաց, տանձեաց, նշենեաց, թղենեաց և ձիւտենեաց բազմութիւն մը գարնանային վարդապոյն և սպիտակ անուշաբոյր ձեան ծածկոց մի կը սփռնն:

Դառուց ներքև պարտիզպանութեան և ծառադարմանութեան տեսակ տեսակ նուրբուկ գործնայ և ցնցուղ ջրհանից հանդէսն է, վրաններու և առաջաստածածք տնակաց մէջ:

Մշակութիւնը կամ թէ շահախնդրութիւնը տարօրինակ ձևեր տուած է ծառոց: Կէսը երկաթէ թելերու վրայ մշտատանջ գերութեան ենթարկեալ են. այլք երկրաչափական ձևեր տուած են, երկհիւղ, եռահիւղ, սանդղաձև, քնարաձև, որոշեալ թուով ճիւղերով. այլք կոնաձև կը բարձրանան կամ բրգաձև սրածայր կը մեծանան:

Միայն անշահ բոյսերն իրենց վսեմ և զարդարկոտ կերպարանն պահած են, գգովեալ փափկանիւտ Ray-grass անգղիական խոտոյ գորգերու վրայ, կազմելով աստ թաւուտ մը, անդ շատրուանի մը կենդանութիւն ազգկելով. հոս ծաղկասիրաց ժամադիր տեղին չինելով, հոն ջերմանոցաց ապակեաց տակ իրենց փափուկ թերթիւն ծածկելով, և կամ հովանաւոր ճեմնիքներ պատրաստելով, որոց յեզերս կանաչեղինաց ածուներու մէջ, լուբիան, ոլուն, ծինթէկն, տնտեսական հազար և մի բոյս իրենց առաջին և արուեստակեալ կանաչութիւնը կը սփռնն: Ելակաց նշանաւոր անկին մը՝ պտղազարդ կեռասնեաց մօտ՝ յայտնապէս կը ցուցնէ բունի կամ թէ արուեստակեալ, լաւ եւս՝ արտաբոյ կարգի խնամքով յառաջ բերած արդիւնքն: Այս կանաչեղինաց պարտեզս 'ի վերուստ դարիս՝ իւր բաղապրեալ սննդարար ջուրն կ'ընդունի մեղմնեթաց առուակներով, որ ածուներու մէջ կը բաշխուին:

Անդին մայրաւոր ծառոց խումբն է: Բարտիք, հոգեինք, նոճիք, գիհիք, իրենց ստուար և ծանրակերպ բունովք, և ևս դուրս կը ցատկեցնեն մագլղղ աշխոյժ տնկոց հետարբրաշարժ պտոյտքը: Կլեմատիւր, յասիկը, ճննողկուզն, բաղեզը՝ սին մր, աւերակ մը, ծածք մը, աղբիւր մը, ապակեգունդ ձող մը կը պատեն հազար ձեւերով, և կամ 'ի հողմոյ տատանող քարայրի մը հոտաւէտ պտկաքարանց խումբեր կը ձեւացնեն:

Կեդրոնական ծառուղին կ'առաջնորդէ 'ի պարզ՝ այլ վայելուչ աղիւսէ և երկաթեայ շէնք մը. հասարակաց գործոց Պաշտօնարանի ներկայացուցիչ Պալատն է: Երկուստեք՝ երկու թեթևաւոյ տշտարակք իրենց պառուտաւոր սանդղօք փարոսին ծայրը կը հանեն: Ելեքտրական լուսաշտարակքս երեսուն և երեք մէտր բարձրութեամբ կը լուսաւորեն մասամբ 'ի Ալէն յանդորու խորսխեայ նաւաց տորմը, մասամբ ևս կը ծառայեն իրենց մոզգան ճառագայթքը տարածելու ձորոյս պարտիզաց վրայ: Տեսարան մը զոր դիրին չէ նկարագրել՝ է երբ լուսոյս ապուրած անշարժ բացազոյն կանաչութեան ետև ծառոց խոր մթան մէջ տեսնուին առկախեալ ըրարար վենետիկեան լապտերք: Միայն մեզմ' հողմիկ մը փափաքիկ է որ այս կարմրագոյն յակինթինը թրթռացնէ կանաչ ենթակայիս վրայ: Ինքեքս շինուածոյս՝ փարոսներու և 'ի վտանգի նաւաց օգնութեան գործին 'ի տես դրուած են: Այսնաւոր է ճնշեալ շողով Սիրէնէ (Sirene), որոյ ջրամուկն մայր գործին միանգամայն փարոսի լոյսը կենդանացնելու կը ծառայէ:

Մասնաւոր խնամքով մաքուր պահուած խճաքար ծառուտու ուղիքն կարծես կեդրոնանալ կը ջանան անդ, ուրանօր ատոմահերձ բուսոց դասն իրենց հովանաւոր վայրն ընտրած են: Կիսակործան դղեկի մը վրայ կը տիրէ շքեղութեամբ յարոնացի գգբեաց Թաւուտ մը, մօտ սպիտակ և թեթև կարմիր մագնղէից:

Քիչ մը ստորև դարձաւ յարոնացի կոնարեր ծառք, յորս երեք նշանաւոր տունքք Յաբոնի, Քիլիոյ և Հիսիսային Ամերիկոյ՝ հսկայ դալարասիւնն կը ներկայացնեն, և են. *Sciadopitys*, *Araucaria imbricata*, *Melingtonia gigantea pendula*.

Անդին քարայր մը կէս մը ծածկուած ամենազգի ծառոց չրջապատի մը մէջ, որ կը տանին 'ի փոքր լաբիրինթոս մը, ուրանօր անգգոյշ և 'ի ծաղիկս զբաղեալ աչք կը կորսնցնեն իրենց ուղին. լճակ մը իւր մաքուր ջրովն ասպնձականութիւն կու տայ ջրային բուսոց: Մուրեքին աշխատանքը կը վարձատրէ յանկարծագրիւտ գարնանային ծաղկանց լիւրագգի հաւաքում մը, որ լաբիրինթոսի գունէն կողովէ կողով ծիծաղերես կ'իջեցնեն յափուս գետոյն, կորսուելով արմաւենեաց խմբի մը մէջ, որոց երկայնատարած տերեք՝ Հարաւային Կաղզիոյ ծառագարմանութեան օրինակ մը կ'ընծայեն:

Ատանօր Անտառաց Պալատն հասած ենք, յորում հազար հինգ հարիւր քառակուսի մէք տարածութիւն վրայ Գաղղիոյ անտառաց ամէն տեսակ փայտք 'ի ցոյց դրուած են: Շէնքին ճակատն հիւստուած է ամէն տեսակ և գունով փայտի շերտերով: Տան սիւնքն են դարաւոր ծառոց բունք իրենց կեղեւովն հանդերձ, որ երկու մեծամեծ սրահներ վեր կը բռնեն. անոնց մին՝ աշխարհիս ամէն տեսակ փայտից հաւաքում մի կը պարունակէ, միւսն՝ անտառաց նկարք և տեսարանք և անտառարանութեան տախտակք:

Անցողաբար ակնարկ մը ձգենք մօտ Յարոնացի բուրաստանին: Մոյն սոյս երկիրս 1878ին Աշխարհահանդիսին մէջ գեղեցիկ մասն մի գրաւեր էր. այս անգամ նշանաւոր է իւր շուշանաց հաւաքածովն, Բոյսք՝ յարոնացի սպիտակ ենթակայի վրայ կապտազոյն նշանադարձութիւն յախապակեայ թաղարներու

մէջ գրուած են: Բռնի կարճ պահուած կոնարեր բոյսը՝ կիսադարեան ծառք են, որ իրենց ազատութեան մէջ արտաբոյ կարգի քարճորթիւն մի կը ստանան, բայց աճումնին դիտմամբ արգելուած է ճինացուց ոտից նման: Պամպուէ ցանգ մը այս բուրսապտան շրջապատներով տեղացի յատուկ գեղանկար երևոյթ մի կու տայ:

Քիչ մ'անդին Լուքսեմպուրկի մեծ Դքսութեան նշանաւոր վարդենեաց հաւաքումն է. և ի կեդրոնին՝ շատրուանի մ'առջև, Ստորին Նահանգն իւր հռչակաւոր կակաւններն ՚ի ցոյց դրած է:

Անսպառ բազմութիւն մը մանուշակաց աստ անդ կը պսակին զանազան անուններ, նշանաւոր է սեւա թաշագոյնը և ոսկեթերթը սեւագիծ երակօրն:

Թաւուտներու մէջ ծածկուած են ալ ու ձախ ջերմանոցք պէսպէս մեծութեամբ և ձևով, քառակուսի, չրջաբոլոր, կիսաբոլոր, գետնի մէջ թաղուած, կամ հսկայ սպականց զանգակը, որ երբեմն մէկ տնկոյ՝ այլ հասարակաբար բազմաթիւ մակրոտ բուսոց հաճելի օթևանն են, որոց ծողկանց կեանքը երկրտասան կամ յաճախ նուազ ևս ժամուց՝ մէկ նուրբ թելէ մը կախուած է:

Եւ այս բոյսերն որ առաւօտէ առաւօտ և եթ կ'ապրին, պիտի կենդանացնին թոյ վայրս վեց ամսոյ չափ: Անսպառ է ընտելութիւնն իւր հրաշակերտաց մէջ. քերեցանկայիկ հաղուագիւտ բաժակաձև ծաղկի մը մահը, որոյ դիւրագգած մաքրափայլ թերթիկը չէ կրցած երկար հանգուրծել քարերուր լուսոյն՝ նախատիք ընել և ընտլթեան, որ այսօր վարդենեաց կը յաջորդէ վաղիւ մրտավարզը, ապա Յունիսի այցելուաց կ'ընծայէ ջերմահոտ երկրի և սննեկաց զարգու բոյսերն, յետոյ Յուլիսի պարսեղանքներ ծաղկունքն, առաւնիճք, արևաղէմը և խորթներին. ապա Ոգոստոսի թրաշուշանը, Սեպտեմբերի տաճիկայք, հուսկ ուրեմն Հոկտեմբերի պտուղք և տերևազարդ բոյսք. և երբ առաջին ցրտաշունչ հողմերն յանկարծ ՚ի կարմրագոյն տերևս փոխեն ձորոյս կանաչութիւնը և ոսկեծաղկէլ իրեն վերջին տկար ճգունքը ընծայէ՝ պիտի ծանուցանէ Աշխարհահանգիսիս փակումն:

Անցնինք Արմ կամուրջը և ձախ կողմը ուղղելով քայլերնիս, տեսնենք անգեղած նորութիւնքը՝ մարգուտ կենաց պատմութեան ընթացքին մէջ:

Անձաւարնակ նախամարդոյն քարայր մը՝ ժայռի մը կողից վրայ բացուած՝ կը ցուցնէ անգ զմարդը գաղանին երկիւղէն ինքզինքը ապաստանած, անձրեւոյ, ցրտոյ և սապոյն խաղալիկ եղած: Քիչ մ'անդին՝ եղիպտացի բնակութիւն մը, սեպագործ և կերպ կերպ նկարուք որմոց վրայ՝ որուն հողածածքը թեթև սրնակներով վեր բռնուած է: Թափառական ցեղի մը վրանք որ իւր ընթացից մէջ կանկ առած է առ վայր մի փրկելիցի տան մը լուքին տակ: Անցնի՛ Նորուելցոց տուն մը, յորում՝ Հրէական հնութեանց հաւաքածոյ մը կը տեսնուի: Կտրուրացի Հին իլլեան մը իւր կաշ կարասեօք, անկողնով, սեղանով և սափորովքն: Մօտ անոր՝ Պեղասգեանց տուն մը և ոչինչ հետու նախնական Հնդկին Հիւզն՝ ծառի մը ոստոց մէջ հաստատուած:

Ուրիշ զանազան հետաքրքրական իրաց մէջ՝ յիշելիք ՚ի մասնաւորի Դարեհի ժամանակակից պարսկական բնակութիւն մը, իւր փայլուն աղիւսներով: Պերիկլեսի ժամանակի յոյն տուն մը, յորում՝ սպասուհիք՝ նոյն ժամանակի հագուստներ զգեցած՝ այցելուաց զովարար ըմպելիք կը մատակարարեն: Վաղդհոովմէական տուն մը՝ զանազան ժամանակ գտնուած աւերակաց հասարակութիւնը ցնծուած:

Իսկ արդի ժամանակաց բնակութեանց մէջ՝ յիշելի է գեղանկար փայտէ տնակ մը սքանտինաւեան ձկնորսաց, որոյ գրան առջև Նորվեկիայէ բերած

մակոյկներն 'ի տես դրուած է: Ալա գործատուն մը, յորում Գորանշըզի համբաւաւոր ձորոյն վարդի իւղոյ զտորան մի հաստատուած է: Անդին փայտի շերտերով հիւսուած Ռուսական գեղեցիկ տուն մը: Արաքիոյ և Սուտանի սպիտակ տներն, որոց ճաթառոտ կաւը տնայաւոր կիզիչ արեւուն մէջ կը կարծիցընէ գգեզ: Կեդրոնական Ախրիկիոյ և Կարմրամորթից տնէ խրճիթներն, որ գեռ ևս տեւող վայրենեաց ազգին ստորնագոյն աստիճանը կը ցուցընեն: Լարոնացւոց սնկած խրճիթներն և Եսքիմացւոց ցրտին տնակներն:

Շարունակելի

Հ. ԳԵՈՐԳ ՊԱՅՆԱՆ

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ՇՇԱՍՏԱՆԻ

Ի ՊԱԼԱՏԱՆ ԼՈՒՎՈՒ Ի ՓԱՐԻԶ

ԼՈՒՎՈՒ այն նոր սրահն՝ որք Պ. և Տ. Տիէօլաֆուայի 'ի Շոշաստան բրած հետախուզութեանց նուիրեալ էին, աժմրաց են հասարակութեան Այս գաւլ լինքս արտաքոյ կարգի կարեւորութիւն մ'ունին. այցելուք կը սխրանան գեղեցիկ կիտուածանկարեալ որմոյ հատուածներուն վրայ, յորս կը նշմարուին այլ և այլ պատմական անձինք, իւրաքանչիւրն իրենց ժամանակաց ճոխապաճոյճ զգեստութիւն: Ներքին սրահին մէջ երկզլխի և հսկայածե խոյսկ մը ամենուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ. ամէն կողմ՝ նշանաւոր առարկայք այցելուաց աչքը կը շլացնեն և հետաքրքրութիւնը կը դարձուցանեն:

Պարոն և Տիկին Տիէօլաֆուա յաջորդաբար երեք անգամ ճանապարհորդեր են 'ի Շոշաստան, որոց հրամանաւ կատարուած պեղմանց արդիւնքն եղաւ ոչ միայն հնախօսական տեսակէտով թանկագին առարկաներ գտնել, այլ նաև վերանորոգել նոր տարրերով պատմութեան ամինէն աւելի հետաքրքրական գարեբէն մին:

Յետ քսան և աւելի ևս գարեբու, կրնամք բռնել որ ճանապարհորդք վերականգնեցին Արտաշիսի և Դարեհի թաղեալ սլաւաւորներ, Կարեյի չէ 'ի մէջ բերել աստ հետախուզից ջանից և աշխատութեան ամենայն հետեւանքները. այլ միայն նոր թանգարանին քանի մի հետաքրքրաշարժ առարկաները կ'ուզենք մեր ընթերցողաց ներկայացնել:

Բովանդակ հաւաքմունք կրկին մասանց բաժնուած են. առաջին սրահին մէջ գետեղուած են արքունի պահանորդաց աղեղնաւորքն, առիւմներ, սանդղաքաժիւղներ, Մ'ն բազառապ պալատէն հանուած հրաշալի կիտուածանկարներ, և մեր թուականին առաջին և երկրորդ դարուց մէջ գործածուած յուշարկաւորութեան համար հոգէ անթնիւր: Երկրորդ սրահին մէջ կան երկզլխի խոյակը, քանդակեալ քարինք, և արձանագրական յիշատակարանք:

Մեք աստ ոչ աղեղնաւորաց և ոչ առիւծուց վրոյ պիտի խօսինք. վտանգի այս բազմագոյն խորաքանդակք, հրաշալի մնացորդք աքեմենիան (achéménide) դարուց՝ դժուարաւ կը նկարագրուին: Հարկ է աչքով տեսնել այն